

WŁODZIMIERZ WOJCIECHOWSKI

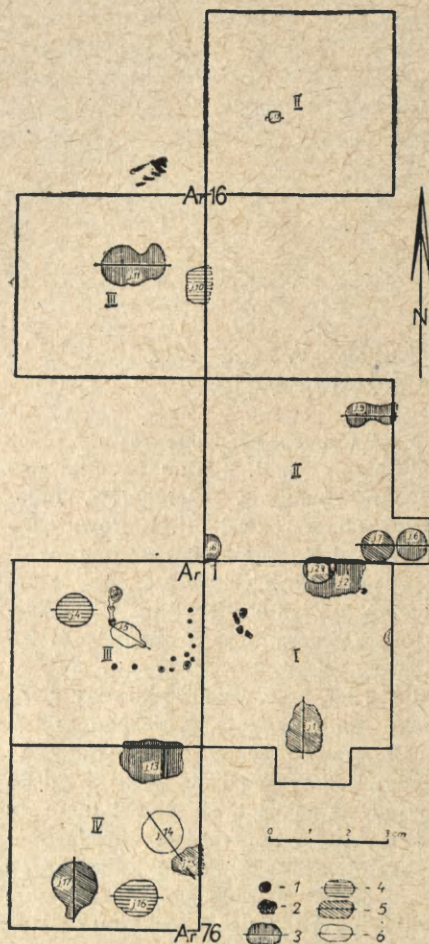
SPRAWOZDANIE Z BADAŃ WYKOPALISKOWYCH PRZEPROWADZONYCH W JANÓWKU, POW. DZIERŻONIÓW, W 1962 ROKU

W dniach od 16 sierpnia do 8 września 1962 roku przeprowadzone zostały przez Katedrę Archeologii Polski Uniwersytetu Wrocławskiego im. B. Bieruta badania wykopaliskowe na wielokulturowym stanowisku w Janówku, pow. Dzierżoniów. Tegoroczne badania są kontynuacją prac przeprowadzonych w roku 1961¹. Kierownictwo prac sprawowała doc. dr Helena Hołubowiczowa, pracami w terenie kierował mgr Włodzimierz Wojciechowski przy współudziale mgr Danuty Wojciechowskiej. Wydatnej pomocy w zakresie organizacji tegorocznych badań udzieliło Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Jordanowie Śląskim, które zagwarantowało odpowiedni zespół pracowników fizycznych.

Badaniami objęty został obszar o powierzchni 126 m², przy czym wykop wytyczony został na północ i zachód od wykopu z roku 1961. Wykop wytyczono w ten sposób, by obejmował swym zasięgiem północny kraniec osady przylegający do stoku wzgórza oraz część wewnętrznej partii osady. Tegoroczne badania ze względu na to, że prowadzone były na stosunkowo dużej przestrzeni, a także dzięki temu, że obejmowały skraj i partię wewnętrzną osady, pozwoliły na poczynienie szeregu ciekawych obserwacji stratygraficznych. W toku eksploracji nawarstwień kulturowych zalegających pod warstwą orną, o miąższości około 30 cm, okazało się, że pierwotne ukształtowanie przebadanej partii wzgórza różniło się znacznie od ukształtowania dzisiejszego. O ile bowiem dzisiejszy poziom warstwy ornej wykazuje nieznaczny tylko spadek w kierunku północnym i przechodzi ostrym progiem w stok, o tyle pierwotne ukształtowanie calca, a tym samym poziomu użytkowego osady neolitycznej wykazuje znacznie silniejszy spadek przechodzący łagodnym łukiem w północny stok wzgórza. Dowodzi tego wyraźnie poziom zalegania calca w stosunku do obecnej powierzchni warstwy ornej. W południowej części wykopu, obejmującej fragment wewnętrznej partii osady, calec wystąpił na głębokości 60 cm, w północnej zaś części, przylegającej do ostrego proggu wzgórza, natrafiono na warstwę calcową dopiero na głębokości 170 cm. Obecne ukształtowanie szczytowej partii wzgórza oraz istniejący przy północnej jego krawędzi ostry próg przechodzący w zbocze pozwala domyślać się istnienia w tym miejscu pewnych elementów uformowanych sztucznie, być może jakiejś konstrukcji obronnej. Podnieść bowiem należy fakt, że stopniowe poziome przemieszczanie się ziemi wraz z materiałem zabytkowym, spowodowane zarówno warunkami atmosferycznymi, jak i pracami rolnymi, stworzyło przylegającą od połu-

¹ W. Wojciechowski, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych na terenie osady neolitycznej w Janówku, pow. Dzierżoniów, przeprowadzonych w r. 1961*, „Śląskie Spraw. Arch.”, t. 4 : 1961, s. 5—7.

Ryc. 1. Janówek, pow. Dzierżoniów.
Plan ogólny wykopu:

1 — ślady po słupach; 2 — kamienie; 3 — jamy neolityczne; 4 — jamy unietyckie; 5 — jamy kultury lejowatej; 6 — jamy o nieokreślonej przynależności kulturowej

Rys. W. Wojciechowski

dnia do progu grubą warstwę zawierającą przemieszany materiał zabytkowy, pokrywającą nawarstwienia kulturowe zalegające w tej partii osady *in situ*. Wiele prawdopodobny wydaje się fakt, że powodem powstania tak grubej warstwy było zatrzymywanie zsuwającej się ziemi przez istniejące w tym miejscu pozostałości po ewentualnej konstrukcji. Wyjaśnienie tego zjawiska dadzą dalsze badania wykopaliskowe.

Analiza materiału zabytkowego wykazała, że materiał ten na pewnych odcinkach wykopu jest silnie przemieszany, na innych zaś układa się w niezaburzonym porządku. O ile bowiem długotrwałe prace rolne naruszały nawarstwienia kulturowe zalegające w centralnej partii osady i spowodowały ich przemieszczenie zarówno w poziomie, jak i w pionie, o tyle naniesienie ziemi na skrajne partie osady spowodowało zabezpieczenie zalegających tam nawarstwień. Z tego też powodu materiał zabytkowy, uzyskany z partii wykopu obejmującej część wewnętrzną osady, jest silnie przemieszany i nie pozwala na odtworzenie układów stratygraficznych. Układy te są natomiast wyraźniej czytelne w niezaburzonych partiach skrajnych osady i przedstawiają się następująco: Bezpośrednio ponad poziomem calca stwierdzono warstwę neolityczną, o miąższości 10—15 cm, związaną z osadą południowej grupy kultury pucharów lejowatych. Warstwa ta składała się z szarej zbitej próchnicy przemieszanej z piaskiem i lessem calcowym. Zawartość kulturową stanowiła duża ilość ceramiki, przeważnie grubościennej, w tym kilkanaście fragmentów brzegów dużych naczyń wiadrowatych, zdobionych pod krawędzią ornamentem palcowym, oraz pucharów lejowatych zdobionych ornamentem stempelkowym. Warstwa ta dostarczyła ponadto jeden kubek, zachowany we fragmentach pozwalających na rekonstrukcję formy, oraz fragment grubościennego naczynia zdobionego ornamentem stempelkowym w połączeniu z ornamentem typowym dla lejowatych naczyń kultury ceramiki promienistej. Z warstwy tej uzyskano także dużą ilość kości oraz polepy. Ponadto z warstw zaburzonych zalegających w południowej części wykopu uzyskano jedną małą siekierkę krzemienną, jedną małą siekierkę wykonaną z nefrytu, dwa skrobacze wiórowe, jeden fragment piłki krzemiennej z silnie wyswieconymi krawędziami pracującymi oraz luźne fragmenty ceramiki.

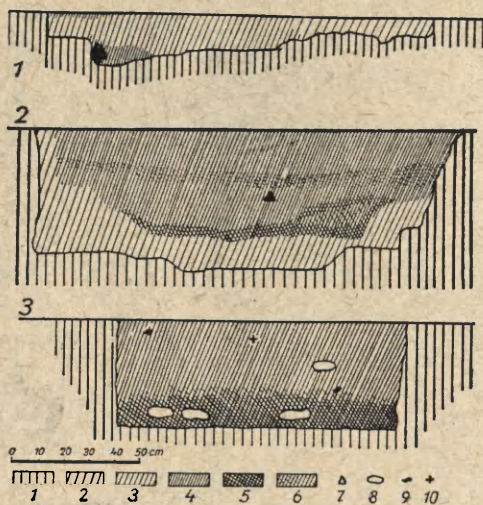
Ponad warstwą neolityczną zalegała warstwa, o miąższości 60—70 cm, związana z osadą kultury lejowatej, której trwanie odnieść należy do długiego okresu od IV okresu

brązu do okresu halszackiego. Podobnie jak warstwa neolityczna, tak i warstwa łużycka w stanie niezaburzonym wystąpiła tylko w północnej części wykopu. Warstwa ta dostarczyła dużej ilości ceramiki, głównie w postaci ułamków, spośród których wyróżnić można fragmenty naczyń wazowatych z silnie na zewnątrz wychyloną krawędzią, fragmenty mis i talerzy, fragmenty czerpaków, a także dużą ilość fragmentów baniastych naczyń ze schropowaconym brzuścem. Z zabytków o specjalnym znaczeniu wymienić należy zachowane we fragmentach gliniane kółko, prawdopodobnie od wózka kultowego, z wyraźnie wymodelowaną piastą, dwa przesiłki gliniane ze znakiem kultowym w postaci krzyża (jeden silnie uszkodzony) oraz dużą ilość narzędzi kościanych, głównie szydeł i dłut. Z warstwy tej uzyskano ponadto dużą ilość kości oraz polepy. Ponad warstwą, związaną z osadą kultury łużyckiej, wystąpił licznie materiał ceramiczny zarówno łużycki, jak i w mniejszej ilości neolityczny zalegający na wtórnym złożu, a pochodzący z wyższych, centralnych partii płaskowyżu.

Tegoroczne badania dostarczyły ponadto materiałów świadczących o użytkowaniu tego obiektu w okresie między istnieniem osady kultury pucharów lejowatych a osady kultury łużyckiej. Jest to materiał typowy dla kultury unietyckiej. Niestety nie udało się w toku tegorocznych badań wyróżnić warstwy kulturowej, którą można wiązać z osadą kultury unietyckiej, o ile w ogóle mamy do czynienia z osadą. Obecność trzech jam zawierających materiał unietycki, mających charakter raczej typowy dla osad (w tym jedna jama paleniskowa), wskazywałaby na istnienie osady². Uzyskanie jednak jednej luźno zalegającej w warstwie kulturowej ludzkiej czaszki (zachowana część twarzowa) pozwala przypuszczać, że istniało tu cmentarzysko zniszczone przez osadnictwo łużyckie.

Po wyeksplorowaniu warstwy kulturowej odsłonięto na tle lessowego calca zarzysy 14 obiektów nieruchomych w postaci okrągłych, owalnych i nerkowatych jam. Jamy te miały w przekroju kształt nieckowaty lub kociołkowaty przy czym największa głębokość wynosiła 70 cm. Spośród 14 jam pięć zawierało czysty materiał kultury pucharów lejowatych; trzy — czysty materiał kultury unietyckiej; trzy — materiał kultury łużyckiej; trzy jamy natomiast dostarczyły materiału przemieszanego neolitycznego i łużyckiego. Spośród jam przebadanych w bieżącym roku nie wyróżniono ani

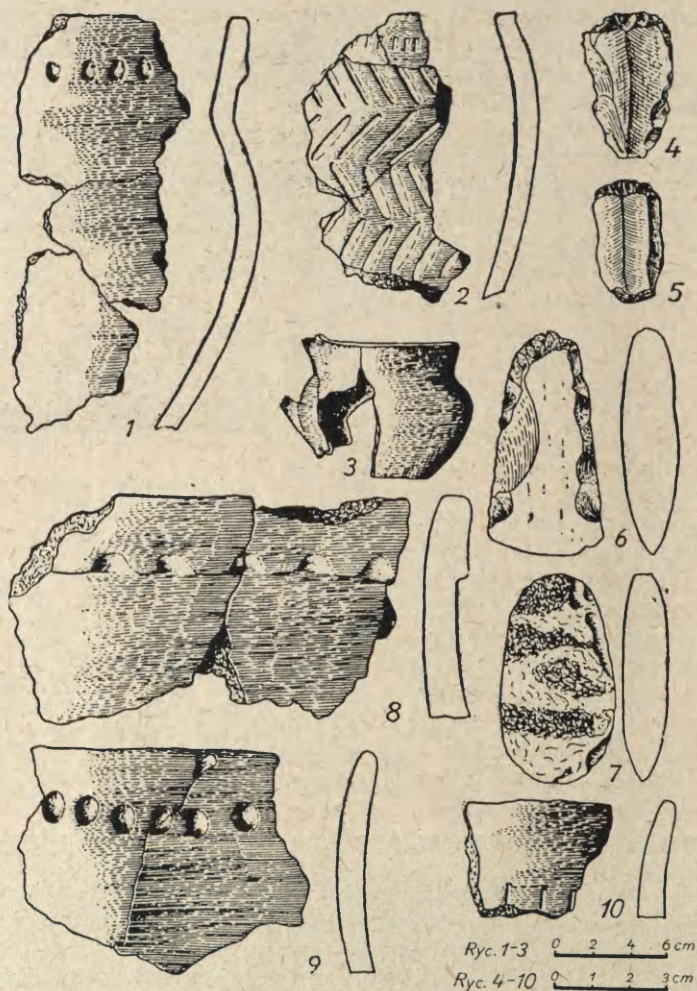
Ryc. 2. Janówek, pow. Dzierżoniów. Profile jam:

1 — profil jamy 11 (neolit); 2 — profil jamy 13 (neolit); 3 — profil jamy 10 (kultura unietycka); 1 — less calcowy; 2 — próchnica z bardzo dużą domieszką lessu; 3 — jasna próchnica przemieszana z piaskiem; 4 — intensywnie brunatna, zbita próchnica; 5 — intensywnie czarna próchnica przemieszana z popiołem i węglem drzewnym; 6 — brunatna próchnica przemieszana z piaskiem; 7 — ułamki ceramiki; 8 — kamienie; 9 — polepa; 10 — skorupy mały

Rys. W. Wojciechowski

² W. Sarnowska, *Kultura unietycka na Śląsku, cz. II*, „Silesia Antiqua”, t. 4: 1962, s. 38, poz. 29.

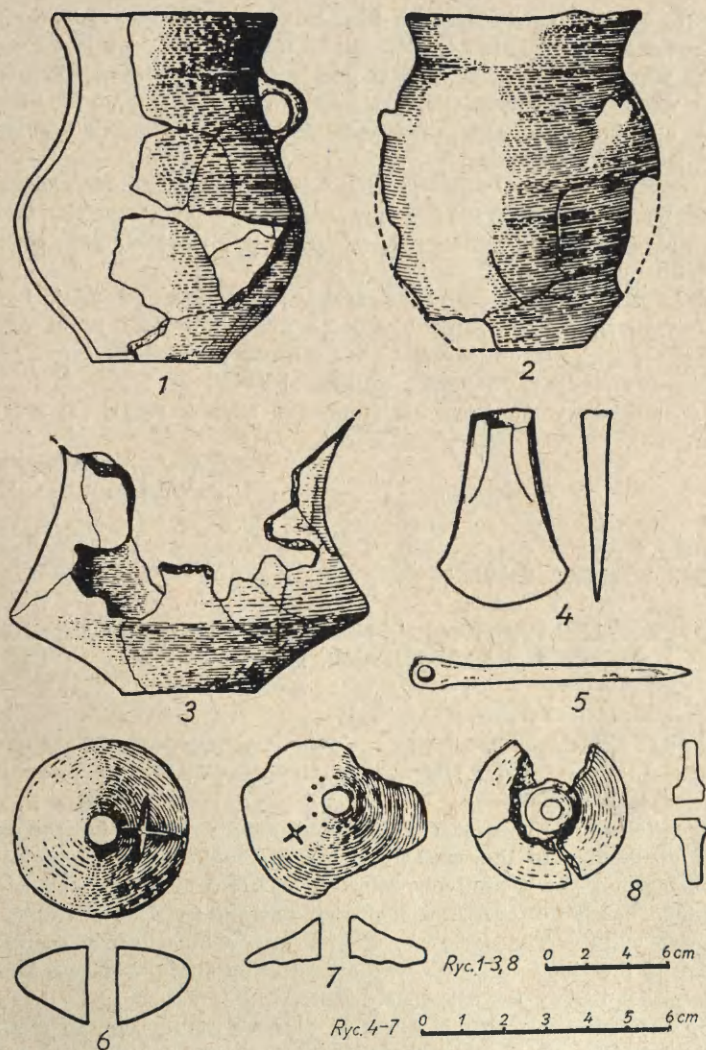

Ryc. 3. Janówek, pow. Dzierżoniów. Materiał zabytkowy z warstwy neolitycznej:

1—3, 8—10 — ceramika; 4—7 — narzędzia krzemienne; 7 — siekierka z nefrytu

Rys. W. Wojciechowski

jednego typowego obiektu o charakterze mieszkalnym lub klasycznych jam zasobowych lub odpadkowych. Należy jednak zwrócić uwagę na ciekawy fakt zaobserwowany już w toku prac w roku 1961. Podobnie jak jama nr 2 (z roku 1961), tak i jama nr 11 (z roku 1962), które wiązać należy z osadą kultury pucharów lejowatych, odznaczały się w stosunku do pozostałych jam znacznymi rozmiarami i niewielką głębokością (do 20 cm). Ciekawe jednak jest to, że warstwa kulturowa, zalegająca bezpośrednio ponad tymi jamami, dostarczyła największej ilości zabytków charakterystycznych właśnie dla obiektów mieszkalnych i dużej ilości ceramiki, głównie grubościennych

Ryc. 4. Janówek, pow. Dzierżoniów:

1-4 — materiał zabytkowy kultury unietyckiej; 1-3 — ceramika; 4 — fragment płaskiej siekierki z brązu; 5-8 — materiał zabytkowy z warstwy kultury łużyckiej; 5 — igła z kości; 6-7 — przeszłiki za znakami kulturowymi; 8 — kółko gliniane

Rys. W. Wojciechowski

nej pochodzącej z dużych naczyń zasobowych³. Nie można zatem z całą pewnością wykluczać jam nr 2 i nr 11 jako obiektów mieszkalnych. Być może, że są to wkopane nieznacznie w całość partii naziemnych budowli mieszkalnych zajmujących znacznie

³ W. Wojciechowski, *Sprawozdanie z prac wykopaliskowych na terenie osady neolitycznej oraz osady Kultury łużyckiej, przeprowadzonych w Janówku, pow. Dzierżoniów, w 1961 roku*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. XV : 1963, s. 354.

szejszą przestrzeń niż obszar odkrytych jam. Co do pozostałych jam, to poza jamą nr 10, związaną z obiektem kultury unietyckiej, która pełniła prawdopodobnie funkcję paleniska, jak wnioskować można z dużej ilości przepalonych kamieni, popiołu przemieszanego z węglem drzewnym, skorup małży i drobnych kości, wszystkie spełniały funkcję bliżej nie określoną, a najprawdopodobniej były to jamy po wybieraniu gliny zużytkowane jako jamy śmietniskowe.

Ponadto odkryto w południowej części wykopu ślady po niewielkich kółkach (średn. do 5,5 cm) tworzących trzy ściany niewielkiej konstrukcji prawdopodobnie plecionkowej. Niestety brak typowego materiału zabytkowego nie pozwala na określenie chronologii tego obiektu.

Zawartość kulturową jam stanowiły drobne fragmenty ceramiki, kości, polepa i odłupki krzemienne, ponadto unietycka jama nr 4 zawierała jeden mały kolczyk spiralny wykonany z cienkiego, okrągłego drutu brązowego, neolityczna zaś jama nr 8 jedno dłuto i jedno szydło wykonane z rozłupanej kości.

Badania stanowiska w Janówku kontynuowane będą w przyszłym sezonie i w latach następnych.

*Katedra Archeologii Polski
Uniwersytetu Wrocławskiego*

WŁODZIMIERZ WOJCIECHOWSKI

REPORT ON THE EXCAVATIONS CONDUCTED AT JANÓWEK, DISTRICT OF
DZIERŻONIÓW, IN 1962

The excavations of the site at Janówek, district of Dzierżoniów, were conducted from August 16 to September 8, 1962, by the Department of the Archaeology of Poland at the Wrocław University. Dr Helena Hołubowiczowa was the scientific director, while Włodzimierz Wojciechowski, B. A. and Danuta Wojciechowska, B. A., were in charge of the fieldwork. This season provided new evidence for the existence of a settlement attributable to the southern group of the Funnel Beaker culture, and of a Lusatian habitation site tentatively referred to Bronze Age IV and V and to the Hallstatt period. In addition we have obtained new materials concerning the people of the Unetician culture. The discovery of pits (one with a hearth) seems to suggest the connection of the Unetician finds with a habitation site, though we cannot exclude the alternative that it may have been a cemetery later destroyed by Lusatian settlement. Among neolithic finds special attention deserve a flint axe, an axe of nephrite and flint scrapers. Of special interest among the Lusatian objects are large fragments of a clay wheel probably from a cult cart and two clay whorls with magical marks. Out of the 14 pits 5 belong to the Neolithic settlement, 3 to the Unetician settlement (?), 3 are linked with Lusatian occupation and 3 contained mixed materials.